

UOT 331.106; 349.222; 342.9.07

DÖVLƏT QULLUÇULARININ KONSTITUSİON ƏMƏK HÜQUQ SUBYEKTLİYİ: ÜMUMNƏZƏRİ VƏ SAHƏVİ XÜSUSİYYƏTLƏRİ**Ə.C.MƏMMƏDOV***Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti (UNEC)**oruc_mammadov@mail.ru*

Məqalədə dövlət qulluqçularının konstitusion əmək hüquq subyektliliyinin ümumnəzəri və sahəvi xüsusiyyətləri təhlil edilir. Dövlət qulluqçularının konstitusion əmək hüquq subyektliliyinin hüquqi statusunun əsas tərkib elementi kimi xarakterizə olunur. Məqalədə göstərilir ki, dövlət qulluqçuları dövlətin konstitusion məqsədlərini və funksiyalarını həyata keçirməklə ümumi konstitusion və sahəvi hüquqi statusa malik olur. Sahəvi xüsusiyyət içərisində dövlət qulluqçularının əmək hüququ xüsusilə fərqlənir. Dövlət qulluğu dövlətin konstitusion məqsədlərini və funksiyalarını özündə ehtiva edən peşəkar fəaliyyətin bir növü olaraq dövlət qulluqçularının əməyinin nəticəsində həyata keçirilir. Vətəndaşların peşəkar dövlət qulluğu fəaliyyətinin əsasını əmək hüquq, fəaliyyət və delikt qabiliyyəti təşkil edir. Dövlət qulluqçuları konstitusion əmək hüququna malik xüsusi statuslu işçi kateqoriyasıdır. Məqalədə dövlət qulluqçularının konstitusion əmək hüquq subyektliliyini özündə ehtiva edən müasir elmi-nəzəri konsepsiyanın formalaşmasına dair mülahizələr ifadə edilir.

Açar sözləri: dövlət qulluğu, dövlət qulluqçusu, hüquqi status, konstitusion əmək hüququ, əmək hüquq subyektliliyi

Problemin aktuallığı. Müasir Azərbaycan hüquq elminin müxtəlif sahələri üzrə təhlili zəruri olan bir sıra aktual məsələləri mövcuddur. Fikrimizcə, hüquq elminin belə sahələrindən biri də dövlət qulluğu hüquq institutudur. Dövlət qulluğu əsasən sosial, siyasi, təşkilati və hüquqi kateqoriya kimi özünəməxsus xüsusiyyətləri ilə kompleks təsisatdır. Dövlət qulluğunun kompleks təsisat olmasının əsas səbəbi onun konstitusion elementli olmasıdır. Bu element dövlət qulluğuna hüquqi xarakter verir, onun ictimai-hüquqi və fərdi-hüquqi aspektlərini özündə ehtiva edir. Dövlət qulluğu dövlətin konstitusion məqsədlərinin və funksiyalarının həyata keçirilməsində, dövlət hakimiyyətinin və dövlət idarəetməsinin təmin edilməsində, o cümlədən kompleks olaraq dövlət siyasətinin səmərəli həyata keçirilməsində hüquqi təsisat kimi çıxış edir. Qeyd edilən cəhətlər dövlət qulluğunu mürəkkəb tərkib elementli müstəqil hüquq institutu kimi xarakterizə edir. Demək olar ki, dövlət qulluğu hüquq institutu bir sıra hüquq sahələri ilə qarşılıqlı vəhdətdədir və müasir dövrdə müstəqil hüquq sahəsi kimi formalaşmaqdadır. Dövlət qulluğu hüquq institutu hüququn

müxtəlif sahələrinə dair normaları özündə ehtiva edir. Fikrimizcə, bu normalar sisteminin əsasını konstitusiya, inzibati, əmək və sosial təminat hüquq normaları təşkil edir. Dövlət qulluğu peşəkar fəaliyyətin xüsusi növüdür, buna görə də, həmin normalar dövlət qulluğu hüququnda birləşir və hüququn müstəqil sahəsi kimi xarakterizə olunur.

Dövlət qulluğu sahəsində yaranan ictimai münasibətlər konstitusion statuslu və səlahiyyət hədli subyektlər arasında yaranır. Dövlət qulluğu hüququnun əsas subyektləri dövlət və dövlət qulluqçularıdır. Dövlət qulluqçuları ümumi insan hüquqlarını, konstitusion vətəndaş hüquqlarını, xüsusi olaraq məmur hüquqlarını özündə birləşdirir. Nəticədə, dövlət qulluqçuları vahid dövlət qulluğu hüquq subyektliliyinə malik olur. Heç şübhəsiz ki, dövlət qulluqçuları vətəndaş olaraq bütün konstitusion hüquqlara və azadlıqlara, o cümlədən konstitusion əmək hüquq və azadlıqlarına malikdir. Bu aspekt belə qənaətə gəlməyə əsas verir ki, dövlət qulluqçularının konstitusion əmək hüquq subyektliliyinə dair məsələ elmi-konseptual və təcrübi baxımdan müasir dövrdə öz aktuallığı ilə fərqlənir. Buna görə də, dövlət qulluqçularının konstitusion əmək hüquq subyektliliyinə dair məsələnin elmi-nəzəri və konseptual baxımdan araşdırılmasına, onun konstitusion bazasının, ümumi və sahəvi xüsusiyyətlərinin müəyyənləşdirilməsinə və müasir elmi konsepsiyanın ifadə edilməsinə böyük zərurət vardır. Bu nöqteyi-nəzərdən, demək olar ki, dövlət qulluqçularının əməyinin hüquqi tənzimlənməsinin konstitusion mənsubuyyətinə dair məsələ həm elmi-nəzəri aspekt üzrə, həm də təcrübi baxımdan mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Yuxarıda qeyd edilən cəhətlər seçilmiş mövzunun aktuallığını özündə ehtiva edir və bu sahə üzrə elmi araşdırmanın aparılmasının zəruriliyini şərtləndirir.

Tədqiqatın **məqsədi** dövlət qulluqçularının konstitusion əmək hüquq subyektliliyinin ümumnəzəri və sahəvi xüsusiyyətlərinin elmi-konseptual və konstitusion əsaslarının müəyyən edilməsindən ibarətdir. Göstərilən məqsədə nail olmaq üçün tədqiqat zamanı qarşıya: dövlət qulluqçularının konstitusion əmək hüquq subyektliliyinə dair nəzəri müddəaları ümumiləşdirmək; dövlət qulluqçularının konstitusion əmək hüquq subyektliliyinin konstitusion əsaslarını, ümumi və sahəvi hüquqi xüsusiyyətlərini müəyyən etmək, təcrübi problemləri araşdırmaq və müasir elmi-nəzəri konsepsiyanın formalaşmasına dair mülahizələr ifadə etmək kimi **vəzifələr** qoyulmuşdur.

Əsas materialın şərh. Dövlət qulluğu məhz dövlət qulluqçularının konstitusion əmək hüququnun və peşəkar fəaliyyətinin nəticəsində təmin edilir. Dövlət qulluğu hüquq münasibətlərini əsasən konstitusiya, inzibati, əmək və sosial təminat hüquq normalarının kompleksi tənzim edir və dövlət qulluğu haqqında qanunvericilik sistemini yaradır. Dövlət qulluqçuları dövlətin konstitusion məqsədlərini və funksiyalarını həyata keçirməklə ümumi konstitusion status əldə edir, eyni zamanda sahəvi hüquqi statusun daşıyıcısı olur. Bu xüsusiyyət dövlət qulluqçularının hüquqi vəziyyətini və ya hüquqi statusunu müəyyən edən normaların müxtəlif hüquq sahələrinə aid olmasından irəli gəlir.

Sahəvi xüsusiyyət içərisində dövlət qulluqçularının əmək hüququ statusu xüsusilə fərqlənir. Fikrimizcə, dövlət qulluğu dövlətin konstitusion məqsədlərini və funksiyalarını özündə ehtiva edən peşəkar fəaliyyətin bir növü olaraq dövlət qulluqçularının əməyinin nəticəsində həyata keçirilir. Bu amil belə qənaətə gəlməyə əsas verir ki, dövlət qulluqçularının konstitusion əmək hüququna malik olması tam hüquqi və məntiqidir. Demək, dövlət qulluqçuları konstitusiya əmək hüquq subyektiyinə malikdir. Vətəndaşların peşəkar dövlət qulluğu fəaliyyətinin əsasını əmək hüquq, fəaliyyət və delikt qabiliyyəti təşkil edir. Dövlət qulluqçuları konstitusion əmək hüququna malik xüsusi statuslu işçi kateqoriyasıdır. Bu baxımdan dövlət qulluqçularının hüquq subyektiyinə, o cümlədən konstitusion əmək hüquq subyektiyinə dair məsələni özündə ehtiva edən nəzəri və normativ müddəaların araşdırılmasına xüsusi zərurət vardır.

Subyektiv hüququn və hüquqi statusun izahının hüquq nəzəriyyəsində ifadə edilmiş müasir konsepsiyası tədqiq olunan mövzu baxımından böyük əhəmiyyət kəsb edir. AMEA-nın müxbir üzvü, prof. M.F.Məlikovanın fikrincə, "subyektiv hüquq şəxsin mümkün ola bilən davranışının dövlət tərəfindən müəyyən edilən və təmin olunan ölçüsü olub, müəyyən hərəkətləri etməkdən və digər şəxsdən müəyyən hərəkətləri yerinə yetirməyi, yaxud onları etməkdən çəkinməyi tələb etməkdən ibarətdir" [12, 306]. Ümumi hüquq və dövlət nəzəriyyəsində qeyd olunur ki, "ictimai münasibət iştirakçılarının malik olduqları hüquqlar birbaşa olaraq ayrılıqda hər bir subyektə (yaxud təşkilata, müəssisəyə) aiddir. Onlar həm də qanun səviyyəsinə yüksəldilmiş dövlət iradəsinin təzahürüdür və daha böyük mənada hüquq normalarıdır. Belə ki, onlar dövlətin təsbit və mühafizə etdiyi mümkün davranışın meyarıdır, miqyasıdır. Müvafiq olaraq subyektiv hüquq adı altında aşağıdakılar anlaşılır: 1) hüquq subyektlərinin mövcud hüquqlarının məcmusu; 2) onların davranışının mümkün meyarı, yaxud öz maraqları daxilində fəaliyyət göstərmək imkanı yaradan azadlıq miqyası; 3) rəsmi tanınan, dövlətin müdafiə və mühafizə etdiyi hüquq və azadlıqlar [16, 165-166]. M.N.Marçenko hüquq subyektlərinin anlayışını şərh edərək yazır ki, "elmi ədəbiyyatda təşəkkül tapmış təsəvvürə görə, hüququn subyektini dedikdə, dövlətin subyektiv hüquqların və hüquqi vəzifələrin daşıyıcısı olmaq qabiliyyətini tanıdığı şəxs, yaxud təşkilat başa düşülür" [27, 645]. A.İ.Quliyevin fikrincə, subyektiv hüquq müəyyən şəxsin (fiziki və ya hüquqi şəxsin) konkret hüququ, yəni müəyyən tərzdə hərəkət etmək və digər şəxslərdən müəyyən hərəkətləri (yaxud hərəkətsizliyi) tələb etmək üçün qanunla təsbit edilmiş imkandır [11, 949-450]. A.A.Bezuqlov və S.A.Soldatov yazırlar ki, "insanın və vətəndaşın konstitusion-hüquqi statusunu şəxsiyyətin konstitusiyada təsbitini tapmış hüquqlarının, azadlıqlarının və vəzifələrinin sistemi kimi müəyyən edirlər [18, 359]. Prof. Z.A.Əsgərovun fikrincə, "şəxsiyyətin hüquqi statusu kifayət qədər geniş anlayışdır. Buraya insanın həyatda əmələ gələn və müxtəlif amillərin təsiri altında dəyişən, inkişaf edən bütün hüquq və azadlıqları daxildir" [6, 118]. Y.A.Lukaşova hesab edir ki, "dövlət və fərd arasında yaranan mürəkkəb əlaqələr və insanların bir-biri ilə qarşılıqlı

münasibətləri dövlət tərəfindən hüquqi formada – insanın və vətəndaşın hüquqi statusunu təşkil edən hüquqlar, azadlıqlar və vəzifələr formasında təsbit olunur. ... İnsanın və vətəndaşın hüquqi statusu dövlət tərəfindən konstitusiyada və digər normativ-hüquqi aktlarda təsbitini tapan hüquq və vəzifələr sistemi kimi xarakterizə oluna bilər" [29, 91-96]. S.M.Şaxray və A.A.Klişas isə belə hesab edirlər ki, əsas hüquq, azadlıq və vəzifələrdən başqa, vətəndaşların hüquqi statusunun əsaslarının məzmununa onun söykəndiyi prinsiplər də daxildir. Prinsiplər əsasında bütövlükdə şəxsiyyətin hüquqi statusu haqqında mühakimə yürütmək olar. Onlar dövlətlə vətəndaşların arasında onların cəmiyyətdəki yeri ilə bağlı köklü münasibətləri əks etdirir [34, 139]. Dövlət və hüquq nəzəriyyəsinin müəllifləri hüquqi statusları fəaliyyət sahəsi və hüquq sistemlərinin strukturu kimi meyarlardan asılı olaraq təsnifləşdirirlər. Bu zaman ümumi (beynəlxalq), konstitusion, sahəvi, növ (xüsusi) və fərdi hüquqi statuslar fərqləndirilir [30, 315]. Yuxarıda qeyd olunan ümumənəzəri müddəalar dövlət qulluqçularının hüquqi statusun, o cümlədən onların ümumi, xüsusi və fərdi hüquq subyektiyinin konseptual əsaslarını təşkil edir.

Əməkşünas alimlər hüquqi statutun mahiyyətinin açıqlanması probleminin həllinə dair bir sıra dəyərli elmi mülahizələr ifadə etmişlər. Onlar işçi statusu qazanmış şəxslərin əmək hüquq subyektiyinin, o cümlədən əmək hüquqi statusunun tərkib elementlərinin nəzəri bazasını yaratmışlar. Prof. A.M.Qasımovun fikrincə, "adətən, işçilərin subyektiv hüquqları aşağıdakı əlamətlərlə xarakterizə olunur: Birincisi, onlar hər bir subyektiv hüquq (AR hüquq sisteminin hər hansı sahəsinin subyektiv hüququ) kimi mürəkkəb kateqoriyalara aiddir. İkincisi, onlar həmişə əmək hüquq münasibətinin digər tərəfinin vəzifəsi ilə bağlıdır, yəni iddia xassəsinə malikdir. Üçüncüsü, onlar həmişə konkretləşdirilmişdir, yəni sırf şəxsi xarakter daşıyır. Dördüncüsü, onlar işçilərin əməyinin tam müstəqil xarakter daşmasına, asılı əmək olmasına baxmayaraq, işçilər tərəfindən realizə olunarkən nisbi azadlığa malikdir" [9, 188-189]. O.V.Smirnov isə hesab edir ki, əmək hüquq münasibətlərinin məzmununa daxil olan işçilərin subyektiv hüquqları əmək qabiliyyətli vətəndaş olan işçilərin hüquqi statusunun məzmununu təşkil edən realizə olunmuş və konkretləşdirilmiş statut hüquqları, yəni onların əmək, istirahət, sağlam və təhlükəsiz əmək şəraiti və s. hüququdur [31, 141]. Y.B.Xoxlov yazır ki, subyektiv hüququn sferası hüquq münasibəti kateqoriyası ilə bilavasitə bağlıdır. Məhz hüquq münasibəti çərçivəsində, bir qayda olaraq, konkret subyektiv hüququn daşıyıcısı olan şəxsin qismində subyektiv hüquq yaranır və bu hüququn realizəsi, ancaq hüquq münasibəti çərçivəsində mümkündür [32, 99]. A.S.Paşkovun və B.F.Xrustalyevin fikrincə, hüquqi status ictimai həyatın bütün cəhətlərini deyil, yalnız dövlətdən şəxsiyyətin hüquqi vəziyyətinin əsaslarını müəyyən edən prinsipləri təşkil edir. Hüquqi status hüquq subyektiyinin daimi xassəsidir və ona yalnız vətəndaşlığın itirilməsi onun hüquq subyektiyinin məhdudlaşdığını göstərən ayrılmaz xassələri əlavə edilə bilər. Belə xassələrə hüquq qabiliyyəti, fəaliyyət qabiliyyəti və şəxsiyyətin cəmiyyətdə hər bir şəxsə verilən müəyyən sosial

nemətlərə olan əsas hüquqları, habelə bütün vətəndaşların üzərinə qoyulan əsas vəzifələri aiddir [28, 74-76]. Müəlliflərin irəli sürdükləri vətəndaşlıq xassəsi dövlət qulluqçuları üçün, xüsusilə birbaşa xarakterik olan cəhətdir. Dövlət qulluqçusu statusunun əldə edilməsi və ona xitam verilməsinin ən başlıca amillərindən biri məhz vətəndaşlıq meyarıdır.

A.N.Qolovastikova yazır ki: "hüquqi status dedikdə, fərdin cəmiyyətdəki hüquqi vəziyyətini müəyyən edən, ona bütün hüquq sahələrinin normalarının realizəsi prosesində yaranan hüquq münasibətlərinin subyekt kimi verilən fərdin hüquqlarının, azadlıqlarının və vəzifələrinin məcmusu başa düşülür" [22, 275]. R.O.Xalfina hesab edir ki, hüquqi statusun başlıca elementləri üç qrupa ayrıla bilər: Birincisi, dövlətin və onun orqanlarının bütün fəaliyyəti sayəsində vətəndaşa təminat verilən müxtəlif sosial nemətlər verilir. Belə nemətlərə başlıca olaraq, konstitusiyalarda təsbitini tapmış sosial-iqtisadi hüquqlar və konstitusion vəzifələr aiddir. İkincisi, hüquqi statusun elementlərinin yaranmasının əsasında, həmçinin konstitusiyanın (konstitusion hüquqların) dayandığı real hüquq münasibətlərindəki hüquq və vəzifələr təşkil edir. Üçüncüsü, hüquqi statusun elementini hüquq subyektliyi təşkil edir [33, 123-128]. Y.S.Əsgərlinin fikrincə, hüquqi statusun başlıca və müəyyənedici tərkib elementləri əsas (bütün vətəndaşlar üçün ümumi olan) hüquqlar, azadlıqlar və vəzifələr, həmçinin ümumi hüquq subyektliyidir [7, 129]. Əmək hüququ üzrə görkəmli alimlərdən K.N.Qusov, V.N.Tolkunova və A.M.Qasımov oxşar mövqedən çıxış edərək qeyd edirlər ki: "əmək hüququnun subyektinin hüquqi statusu həmin subyektin əmək qanunvericiliyində təsbitini tapmış əsas hüquqi vəziyyətidir. Onların fikrincə, hüquqi statusun tərkibinə aşağıdakı elementlər daxildir: a) əmək hüquq subyektliyi (əmək hüquq fəaliyyət qabiliyyəti və delikt qabiliyyəti); b) əsas (statut) əmək hüquq və vəzifələri; c) əmək hüquq və vəzifələrinin hüquqi təminatları (ümumi və xüsusi); ç) əmək vəzifələrinin pozulmasına görə qanunvericiliklə nəzərdə tutulmuş məsuliyyət" [23, 63; 9, 141]. L.Y.Ginsburq əmək hüquq münasibətlərinə girən vətəndaşın statusunu təhlil edərəkən hüquqi statusun üç elementini fərqləndirir: ümumi qabiliyyət, yaxud "ümumiyyətlə hüquq qabiliyyəti" və sahəvi əmək hüquq qabiliyyəti. Müəllif nəticə etibarilə işçinin hüquqi statusuna aşağıdakıları daxil edir: 1) ümumi hüquq qabiliyyəti; 2) əmək hüququ və işləmək vəzifəsi; 3) digər sosial-iqtisadi hüquq və vəzifələr [21, 208].

Prof. A.M.Qasımov və Ə.Ə.Mustafayeva hesab edirlər ki, hazırda işçilərin çoxsaylı subyektiv hüquqları və vəzifələri müxtəlif hüquqi formalarda, yaxud hüquq mənbələrində təsbitini tapdığından, onlar fərqli hüquqi əhəmiyyətə, ümumilik dərəcəsinə malikdir. Obrazlı surətdə ifadə etsək, onları "özünə-məxsus piramida" şəklində təqdim etmək olar. Bu zaman belə piramidanın bünövrəsini vətəndaşların AR Konstitusiyasında təsbitini tapmış statut hüquqları, habelə işçilərin AR ƏM-də təsbitini tapmış əmək hüquqları təşkil edir [10, 119-120]. Qeyd olunan konstitusion hüquqlar istənilən növ dövlət qulluqçusunun hüquqi statusunun, o cümlədən məxsusi olaraq konstitusion əmək hüquqlarının ayrılmaz tərkib hissəsini təşkil edir. İ.K.Dmitriyeva yazır ki, şəxsiyyətin

hüquqi (konstitusion) statusu ilə təsbit olunmuş hüquq, azadlıq və vəzifələrin realizəsinin ümumi təminatları əsas götürülməklə hüquq elmində və əmək hüququ elmində hamı tərəfindən qəbul edilmiş təsnifat əsasında vətəndaşların əmək hüquqlarının təminatlarını iki qrupa ayırmaq olar. Birincisi, əmək hüquqlarının həyata keçirilməsinin (realizəsinin) təminatları və ikincisi, əmək hüquqlarının müdafiəsinin təminatları. Onun fikrincə, birinci qrupa vətəndaşlara əmək sahəsində verilmiş hüquqların və vəzifələrinin həyata keçirməsini təmin etməsinə kömək göstərən hüquqi vasitə, üsul və şərtlər daxildir. İkinci qrupa vətəndaşların əmək hüquqlarının müdafiəsinin mexanizm və üsullarını təşkil edən təminatlar daxildir [24, 29].

Yuxarıda qeyd edilən ümumnəzəri müddəalar dövlət qulluqçularının konstitusion əmək hüquq subyektliyinin ümumi və sahəvi xüsusiyyətlərini özündə ehtiva edir. Ümumidən xüsusiyyətdə doğru prinsipinin əsas elementləri, demək olar ki, dövlət qulluqçularının hüquqi statusunun müəyyən edilməsi üçün əsas meyarlar kimi çıxış edir. Dövlət qulluqçularının konstitusion əmək hüquq subyektliyini müəyyən edən bir sıra əsaslı normativ müddəalar qanunvericilikdə təsbit edilmişdir.

Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsinin (bundan sonra AR ƏM) 1-ci maddəsinə ("Azərbaycan Respublikasının əmək qanunvericiliyi sistemində daxil olan normativ hüquqi aktlar") əsasən "Azərbaycan Respublikasının əmək qanunvericiliyi sistemi: bu Məcəllədən; Azərbaycan Respublikasının müvafiq qanunlarından; müvafiq icra hakimiyyəti orqanlarının səlahiyyəti çərçivəsində qəbul etdiyi normativ hüquqi aktlardan; əmək, sosial-iqtisadi məsələlərlə əlaqədar Azərbaycan Respublikasının bağladığı və ya tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrdən ibarətdir" [2].

Dövlət qulluqçularının hüquq subyektliyinə dair normalar Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında, Əmək Məcəlləsində, Dövlət qulluğu haqqında Qanunda, bütövlükdə isə dövlətin konstitusion məqsədlərinin və funksiyalarının həyata keçirilməsi sahəsində yaranan ictimai münasibətləri tənzim edən dövlət qulluğu haqqında qanunvericilikdə təsbit edilə bilər.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 25-ci (Bərabərlik hüququ), 35-ci (Əmək hüququ), 36-cı (Tətil hüququ), 37-ci (İstirahət hüququ), 38-ci (Sosial təminat hüququ), 55-ci (Dövlətin idarə olunmasında iştirak etmək hüququ), 56-cı (Seçki hüququ) və digər maddələrində ümumi və ya xüsusi prinsiplər əsasında təsbit edilmiş müddəalar dövlət qulluqçularının əmək hüquq subyektliyinin konstitusion əsaslarını müəyyən edir. Ədəbiyyatda haqlı olaraq qeyd olunur ki, "Konstitusion hüquqlar, azadlıqlar və vəzifələr vətəndaşların hüquqi statusunun özəyini təşkil edərək, əsas (baza) qismində çıxış edir, bütün sahəvi hüquqlar, vəzifələr üçün müəyyənedici, həlledici olub, müəyyən tarixi dövrdə onların inkişafının əsas istiqamətlərini verir" [20, 88-89]. Prof. Ə.H.Rzayev haqlı olaraq yazır ki, dövlət qulluğunun əsas prinsipləri Azərbaycan Respublikasının konstitusiyaya prinsipləri ilə müəyyən edilir. ... dövlət qulluqçusunun peşəkar fəaliyyətinin kökündə əmək fəaliyyəti dayanır [14, 202]. A.M.Ab-

dullayevin və F.T.Nağıyevin fikrincə, bütün dövlət qulluqçuları hüququn subyektləri sayılır və aydın məsələdir ki, onların müəyyən hüquq və vəzifələri mövcuddur. İlk növbədə, Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası ilə təsis edilmiş insan və vətəndaş hüquq və azadlıqları, başqa normativ-hüquqi aktlarla müəyyən edilmiş digər hüquq və vəzifələr, eyni zamanda, dövlət vəzifəsini tutduğu andan o, xüsusi dövləti-xidməti münasibətlərin subyektii olur; ona xüsusi hüquq və vəzifələr verilir və bunların yerinə yetirilməsinə görə üzərinə məsuliyyət qoyulur [3, 76].

Dövlət qulluqçularının konstitusion əmək hüquq subyektliyinə dair əsas müddəalar Konstitusiyanın Əmək hüququ adlanan 35-ci maddəsində təsbit edilədir. Həmin maddədə göstərilir ki, "Əmək fərdi və ictimai rifahın əsasıdır. Hər kəsin əməyə olan qabiliyyəti əsasında sərbəst surətdə özünə fəaliyyət növü, peşə, məşğuliyyət və iş yeri seçmək hüququ vardır. Heç kəs zorla işlədilər bilməz. Əmək müqavilələri sərbəst bağlanılır. Heç kəs əmək müqaviləsi bağlamağa məcbur edilər bilməz. Məhkəmə qərarı əsasında şərtləri və müddətləri qanunla nəzərdə tutulan məcburi əməyə cəlb etmək, hərbi xidmət zamanı səlahiyyətli şəxslərin əmrlərinin yerinə yetirilməsi ilə əlaqədar işlətmək, fəvqəladə vəziyyət və hərbi vəziyyət zamanı vətəndaşlara tələb olunan işləri görürdürmək hallarına yol verilir. Hər kəsin təhlükəsiz və sağlam şəraitdə işləmək, heç bir ayrı-seçkilik qoyulmadan öz işinə görə dövlətin müəyyənləşdirdiyi minimum əmək haqqı miqdarından az olmayan haqq almaq hüququ vardır. İşsizlərin dövlətdən sosial müavinət almaq hüququ vardır. Dövlət işsizliyin aradan qaldırılması üçün bütün imkanlarından istifadə edir" [1].

AR ƏM preambulasında deyilir ki, "Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 35-ci maddəsinə əsasən əmək fərdi və ictimai rifahın əsasıdır. Hər kəsin əməyə olan qabiliyyəti əsasında sərbəst surətdə özünə fəaliyyət növü, peşə, məşğuliyyət və iş yeri seçmək hüququ vardır.

Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsində: müvafiq hüquq normaları ilə əmək münasibətlərində işçilərin və işəgötürənlərin əmək, sosial, iqtisadi hüquqları və bu hüquqlarla bağlı müvafiq təminatların minimum səviyyəsi: Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının ikinci bölməsində nəzərdə tutulan əmək, istirahət, təhlükəsiz və sağlam şəraitdə işləmək hüququnun, habelə digər əsas insan hüquqlarının və azadlıqlarının təmin edilməsi prinsipləri və qaydaları; Azərbaycan Respublikasının bağladığı və ya tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrə, Beynəlxalq Əmək Təşkilatının konvensiyalarına və digər beynəlxalq hüquq normalarına uyğun olaraq əmək münasibətlərinin yaranması, dəyişdirilməsi, onlara xitam verilməsi və bu münasibətlərin iştirakçılarının hüquqlarının mühafizəsi sahəsində işçilərin, işəgötürənlərin, habelə müvafiq dövlət hakimiyyəti orqanlarının hüquqlarını, vəzifələrini tənzim edən normalar təsbit edilir" [2]. Bu normalar hər kəsin o, cümlədən də dövlət qulluqçularının konstitusion əmək hüququna dair müddəaları özündə ehtiva edir. Konstitusion normalarda əmək hüququ üçün mühüm olan əməyin azadlığı prinsipi təsbit edilmişdir. Bu prinsip dövlət qulluqçularına da istisnasız olaraq şamil edilir.

Prof. A.M.Qasımovun fikrincə, əməyin azadlığı hər kəsin azad surətdə seçdiyi, yaxud hər kəsin azad surətdə razılaşıdığı əməyə olan qabiliyyəti əsasında sərbəst surətdə özünə fəaliyyət növü, peşə, məşğuliyyət və iş yeri seçmək hüququ da daxil olmaqla, əməklə bağlı olan bütün ictimai münasibətlərin hüquqi tənzimlənməsini xarakterizə edən sahələrarası prinsipdir [9, s.118].

Prof. Ə.İ.Əliyev haqlı olaraq yazır ki, "əmək hüququ - təkcə sosial hüquq və azadlıqların bütün kompleksinin əsasını təşkil edən təbii və fundamental insan hüquqlarından biri deyil, həm də bütün hüquq və azadlıqlar sistemində əsas tərkib hissələrdən bidirir" [5, 162]. Prof. A.M.Qasımov və Ə.Ə.Mustafayeva yazırlar ki, "əmək hüququnun fəaliyyət sahəsini müəyyən edərək ən mühüm meyarlar sırasına, heç şübhəsiz, əmək hüquq normalarının bilavasitə təsir göstərdikləri subyektlər dairəsi, yaxud vətəndaşlar dairəsi də aiddir" [10, 34]. Müəlliflər daha sonra qeyd edirlər ki, "əmək sahəsi ictimai varlığın universal sahəsidir, buna görə də təsadüfi deyil ki, əmək hüququnda iştirakçıların, yaxud subyektlərin dairəsi kifayət qədər genişdir. Birincisi, subyektlərin dairəsi kifayət qədər çoxsaylıdır, ikincisi, o, yetərincə rəngarəngdir" [10, 36]. Müəlliflərin fikirləri ilə tam mənasında razılaşmaqla qeyd etmək lazımdır ki, əmək hüququnun subyektlər dairəsində dövlət qulluqçuları xüsusi yer tutur, özünəməxsus konstitusion əmək hüquq subyektinə malikdir.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 55-ci maddəsində ("Dövlətin idarə olunmasında iştirak etmək hüququ") təsbit edilədir ki, "Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının dövlətin idarə olunmasında iştirak etmək hüququ vardır. Bu hüququ onlar bilavasitə və ya nümayəndələri vasitəsilə həyata keçirər bilərlər. Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları dövlət orqanlarında qulluq etmək imkanına malikdirlər. Dövlət orqanlarının vəzifəli şəxsləri Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları sırasından təyin edilirlər. Əcnəbilər və vətəndaşlığı olmayan şəxslər dövlət qulluğuna qanunla müəyyənləşdirilmiş qaydada qəbul edilər bilərlər" [1]. Qeyd olunan konstitusion normalar belə qənaətə gəlməyə əsas verir ki, vətəndaşlar dövlət qulluğunu özünə fəaliyyət növü seçməkdə tam sərbəstdirlər. Bu sərbəstlik vətəndaşların konstitusion əmək hüququnun əməyin azadlığı prinsipindən irəli gəlir. Dövlət qulluğu əmək hüququ çərçivəsində sərbəst seçim əsasında vətəndaşlar tərəfindən həyata keçirilir. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 35-ci və 55-ci maddələri vətəndaşların iki konstitusion hüququnun - əmək hüququnun və dövlətin idarə olunmasında iştirak etmək hüququnun həyata keçirilməsi imkanlarını özündə ehtiva edir. Eyni zamanda bu konstitusion normalar dövlət qulluqçularının əmək münasibətlərinin dövlət idarəetmə və əmək müqaviləsi münasibətləri sistemində birləşdirir, dövlət qulluğu hüquq münasibətlərinin tərkib elementləri kimi çıxış edir. Vətəndaşlar Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 55-ci maddəsində təsbit edilmiş dövlətin idarə olunmasında bilavasitə iştirak etmək hüququnu həyata keçirərəkən 35-ci maddədə təsbit edilmiş əmək hüququnu həyata keçirmə formalarından, başqa sözlə əmək fəaliyyətinin növlərindən birini - dövlət qulluğunu seçmiş olur. Fikrimizcə, bu iki konstitusion hüquq mahiyyət etibarilə

aşağıdakı kimi ifadə etmək olar. Vətəndaş dövlətin idarə olunmasında bilavasitə iştirak etmək hüququnu həyata keçirmək üçün əməyə olan qabiliyyəti əsasında sərbəst surətdə özünə dövlət qulluğunu fəaliyyət növü kimi seçir, peşəkar əmək fəaliyyətinin xüsusi növü ilə məşğul olur, dövlət hakimiyyət və dövlət idarəetmə orqanlarını özünə iş yeri seçir. Bununla da, vətəndaşlar dövlət qulluğu fəaliyyəti ilə məşğul olurlar [13, 131-132].

Fikrimizcə, Azərbaycanda dövlət qulluğu siyasətinin konstitusion mahiyyətini aşağıdakı konstitusion normalarla ifadə etmək olar. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 12-ci maddəsinin birinci hissəsində təsbit ediləndir ki, "İnsan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının, Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlarına layiqli həyat səviyyəsinin təmin edilməsi dövlətin ali məqsədidir. Bu Konstitusiyada sadalanan insan və vətəndaş hüquqları və azadlıqları Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrə uyğun təbiiq edilir" [1]. Bu müddəalar belə qənaətə gəlməyə əsas verir ki, dövlət qulluğu siyasəti Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası ilə müəyyən edilmiş dövlətin ali məqsədinin bilavasitə həyata keçirilməsinə xidmət edir. Fikrimizcə, dövlət qulluğunun konstitusion mahiyyətinin bu cür şərhli bir çox mübahisəli məsələlərin həllinə, o cümlədən, vətəndaşların maraqlarını müdafiə etməyə yönəldilmiş dövlət qulluğu hüququnun təsirini təmin etməyə, dövlət hakimiyyəti və dövlət idarəetmə strukturları üzərində sosial nəzarətin real olaraq həyata keçirilməsinə, xalq hakimiyyətinin bərqərar edilməsinə geniş imkan verir. C.A.Süleymanov xalq hakimiyyətinin tənzihi sahəsində müstəqil Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının fərqli xüsusiyyətlərindən biri kimi göstərir ki, "konstitusiyaya sosial hakimiyyətin bir növü kimi "xalq hakimiyyəti"nin mövcudluğu faktını bəyan etməklə məhdudlaşmır. Əsas Qanunda xalq hakimiyyətinin suveren xarakteri ifadə olunur" [15, 29].

Dövlət qulluqçularının hüququ statusunu müəyyən edən normalar müxtəlif hüquq sahələrinə aid müddələrdən ibarətdir. Dövlət qulluqçuları peşəkar əmək fəaliyyətinin bir növü kimi dövlət qulluğunu seçməklə konstitusion əmək hüququnu realizə etmiş olurlar.

Dövlət qulluğu haqqında Azərbaycan Respublikasının 21 iyul 2000-ci il tarixli Qanunu qəbul edilmişdir [4]. Fikrimizcə, bu Qanunu Azərbaycan Respublikasında dövlət qulluğu sahəsində yaranan ictimai münasibətləri qismən sistemləşdirilmiş şəkildə, tam da olmasa əsasən vahid hüquq normaları vasitəsilə tənzihi edən baza normativ hüquqi akt hesab etmək olar. Həmin Qanun dövlət qulluğu hüquq institutunun əsas istiqamətlərini və bu sahədə yaranan ictimai münasibətləri tənzihi etmə metodlarını özündə ehtiva edir. Dövlət qulluğu haqqında Qanunun məqsədi Azərbaycan Respublikasında dövlət qulluğu sahəsində dövlətlə dövlət qulluqçuları arasında yaranan münasibətləri və dövlət qulluqçularının hüquqi vəziyyəti ilə bağlı məsələlər tənzihləməkdən ibarətdir (maddə 1) [4]. Dövlət qulluğu haqqında Qanunun 2-ci maddəsinə müvafiq olaraq "Dövlət qulluğu Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına və digər qanunvericilik aktlarına uyğun olaraq dövlətin məqsədlərinin və funksiyaları-

nun həyata keçirilməsi sahəsində dövlət qulluqçularının öz vəzifə səlahiyyətlərini yerinə yetirməsidir" [4]. Bu normalar dövlət qulluqçularının konstitusion əmək hüquq subyektliyini özündə təsbit edən əsas göstəricilərdən biridir. Belə ki, dövlətin konstitusion məqsədləri və funksiyaları dövlət qulluqçularının konstitusion əmək hüququnun realizəsi nəticəsində təmin edilir.

Dövlət qulluqçusunun hüquqi statusu dövlət orqanı ilə dövlət qulluğuna qəbul edilən vətəndaş arasında yaranan hüquqi münasibətin xarakterini özündə əks etdirir. Şəxsiyyətin hüquqi vəziyyəti cəmiyyətin sosial-iqtisadi və siyasi təbiəti nəzərə alınmaqla yalnız konkret-tarixi şəraitdə düzgün başa düşülə bilər. Hüquqi status şəxsiyyətin azadlığının real sərhədlərini, onun hüquqlarının, vəzifələrinin, qanuni maraqlarının və digər hüquqi imkanlarının həcmi özündə ehtiva edir. Hüquqi status problemi - ilk əvvəl, şəxsiyyətin siyasi-hüquqi aspektdə problemdir, şəxsiyyətin həqiqi dərk edilməsinin, onun cəmiyyətdə rolunun və yerinin anlamı isə, S.A.Yampolskayanın qeyd etdiyi kimi, hər zaman hüquq elmi üçün bu və ya digər hüquq konsepsiyasının metodoloji yararlığının və siyasi münasibliliyinin bir növ "indikatoru" kimi çıxış edir [35, s.15]. Hüquqi status çoxaspektli kateqoriyadır. Hüquqi statusda sintezləşdirici mənşəyin rolunda eyni zamanda müxtəlif cür çıxış edən şəxsin özü ifadə olunur. O, ictimai münasibətlərin, müxtəlif sosial fəaliyyətin iştirakçısı olaraq, şüura, iradə, intellektə malik, qarşısına müəyyən məqsədlər qoyan, onların həyata keçirilməsinə malik olan, bir çox maraqları - şəxsi, ictimai, kollektiv maraqları sintezləşdirən və reallaşdıran subyektidir. Hüquqi statusun geniş şərhli sosial, siyasi və hüquqi mənşələrin orqanik birləşmələrini nəzərdə tutur, bu kateqoriya obyektiv olaraq cəmiyyətin və dövlətin inkişafının müəyyən əldə olunmuş səviyyəsinə obyektiv şəkildə özündə ehtiva edir. İnsan hüquqları haqqında beynəlxalq aktlarda, Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyində, hüquq təbiiq təcrübəsində bu anlayışlar eyni mənalı anlayışlar kimi təbiiq olunur, eyni zamanda elmi dövriyədə bu problemə dair müxtəlif nöqtəyənəzlərin mövcud olmasına baxmayaraq, demək olar ki, həmin anlayışların arasında heç bir əsaslı fərq qoyulmur. "Status" sözünün özü latın dilindən tərcümədə "vəziyyət, hal" mənasını ifadə edir. Hüquqi status, həmçinin müəyyən növlərə bölünən ümumiləşdirilmiş anlayış kimi nəzərdən keçirilməlidir: ümumi və ya konstitusion status; spesifik ictimai münasibətlərə girmiş müəyyən fiziki şəxslər qruplarının xüsusi statusu; konkret fiziki şəxsin fərdi hüquqi statusu [19, 17]. Bu mövqelər dövlət qulluqçularını ümumi, xüsusi və fərdi hüquqi statusa malik subyekt kimi xarakterizə etməyə əsas verir. Həm nəzəri, həm də normativ müddələrlə əsaslanaraq, real həyata istinadən, demək olar ki, dövlət qulluqçuları ümumi, xüsusi və fərdi hüquqi statusa malik hüquq subyektidir.

Hər bir fiziki şəxsin ümumi və ya konstitusion statusu malikdir. Azərbaycan Respublikası vətəndaşı kimi fiziki şəxsin ümumi və ya konstitusion statusu mahiyyətinə görə baza statusdur. O, statikliyi ilə seçilir, xalqın iradə ifadəsi (referendum), dövlətin və qanunvericinin izni olmadan dəyişdirilə bilmez. Konstitusion statusun özəyi kimi Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası

siyasətində təsbit edilmiş əsas hüquqlar, azadlıqlar və vəzifələr çıxış edir. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 71-ci maddəsinə əsasən "Konstitusiyada təsbit edilmiş insan və vətəndaş hüquqlarını və azadlıqlarını gözləmək və qorumaq qanunvericilik, icra və məhkəmə hakimiyyəti orqanlarının borcudur. İnsan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının həyata keçirilməsini heç kəs məhdudlaşdırma bilməz. Hər kəsin hüquq və azadlıqları bu Konstitusiyada və qanunlarda müəyyən edilmiş əsaslarla, habelə digərlərinin hüquq və azadlıqları ilə məhdudlaşır. Hüquq və azadlıqların məhdudlaşdırılması dövlət tərəfindən gözlənilən nəticəyə mütənəsb olmalıdır" [1]. Konstitusiyada təsbit edilmiş hüquq və azadlıqların məhdudlaşdırılmasında mütənəsblik prinsipinin mahiyyətinə dair məsələ h.e.d. M.K.Abdullayev tərəfindən geniş təhlil edilmişdir. Müəllifin fikrincə, mütənəsblik prinsipinə təkcə məhdudiyyəti müəyyənləşdirən qanunlarda deyil, həm də bu qanunların tətbiqi zamanı icra və məhkəmə orqanlarının fəaliyyətində də riayət edilməlidir [17, 125].

Fikrimizcə, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasında təsbit edilmiş dövlətin və şəxsiyyətin qarşılıqlı münasibətlər sistemində daxil olan struktur elementlərinə aşağıdakıları daxil etmək olar: 1) dövlət hakimiyyətinin xalqa mənsubluğu üzrə hüquq münasibətləri; 2) xalq hakimiyyətinin həyata keçirilməsi üzrə hüquq münasibətləri; 3) xalqın suverenlik hüququnun həyata keçirilməsi üzrə hüquq münasibətləri; 4) dövlət hakimiyyətinin həyata keçirilməsi üzrə hüquq münasibətləri; 5) dövlət hakimiyyəti və idarəetmə üzrə hüquq münasibətləri; 6) vətəndaşlıqla əlaqədar hüquq münasibətləri (vətəndaşlığın olması fiziki şəxsin tam hüquq subyektivliyinin əsas şərti, o cümlədən, dövlət qulluğuna qəbulun əsas şərtlərindən biridir); 7) şəxsiyyətin hüquqi statusunun ümumi prinsipləri: ümumilik, bərabərlik, bilavasitə təsir, dövlət tərəfindən təminat və hüquqi müdafiə; 8) əsas hüquqlar, azadlıqlar və vəzifələr; 9) vətəndaşların hüquq və azadlıqları; 10) hüquq və azadlıqlara dair məhdudiyyətlər.

Hüquq subyektinin ümumi (konstitusion) hüquqi statusunun xarakteristikasını verərkən qeyd etmək lazımdır ki, ümumi hüquqi statusa malik olmağın əsas təminatı vətəndaşlıqdır, yəni insanın konkret dövlətlə siyasi-hüquqi əlaqəsidir. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının "Vətəndaşlıq hüququ" adlanan 52-ci maddəsində təsbit ediləndir ki, "Azərbaycan dövlətinə mənsub olan, onunla siyasi və hüquqi bağlılığı, habelə qarşılıqlı hüquq və vəzifələri olan şəxs Azərbaycan Respublikasının vətəndaşıdır" [1]. Vətəndaşlıq institutunun normaları vətəndaşlığın əldə olunmasının şərtlərini və qaydasını müəyyən edir, onlar isə öz növbəsində şəxsiyyətin hüquqlarının və azadlıqlarının istifadəsi, qanunla müəyyən edilmiş vəzifələri icra etməsi üçün hüquqi əsas kimi çıxış edirlər. Dövlətin ərazisində daimi yaşayış - onun şəxsiyyətlə əlaqəsinin ən davamlı növüdür. Vətəndaşın hüquqi statusu onu yalnız öz hüquqlarının qanunsuz müdaxilədən qorunmasına deyil, həmçinin onların reallaşmasında dövlətin fəal dəstəyinə arxalanan subyekt kimi müəyyən edir.

Dövlətin müəyyən etdiyi konstitusion status kifayət qədər statikdirsə, fiziki şəxsin xüsusi və fərdi statusu əksinə, dinamik və hərəkətlidir, bu status

subyektərin özlərinin istəyi, yaxud onların əmək və ictimai fəaliyyətlərində dəyişikliklərin baş verməsinə görə dəyişə bilər. Demək, ümumi konstitusion hüquqi statusu təşkil edən ünsürlər daimidir, xüsusi və fərdi statusu müəyyən edən ünsürlər isə - dəyişəndirlər. Bu amil Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının bərabər hüquqluluq prinsiplərini pozmur. Bu və ya digər şəxslərdə müəyyən güzəştlər və imtiyazlar ola bilər və deməli, onların xüsusi hüquqi statusu (məsələn, əlillər, uşaqlar analar, ailə vəzifələri olan şəxslər, on səkkiz yaşadək şəxslər, dövlət qulluqçuları, deputatlar və s.) vardır. Subyektin hüquqi statusuna, həmçinin yaş, cins, peşə, vəzifə və s. kimi amillər də təsir edir.

AR ƏM-in 5-ci maddəsinin 2-ci hissəsində təsbit ediləndir ki, "Bu Məcəllə dövlət qulluqçularına, habelə prokurorluq, polis və digər hüquq-mühafizə orqanlarının qulluqçularına onların hüquqi statusunu tənzimləyən normativ hüquqi aktlarla müəyyən olunmuş xüsusiyyətlər nəzərə alınmaqla şamil edilir. Bu normativ hüquqi aktlarda həmin qulluqçuların əmək, sosial və iqtisadi hüquqları bütünlüklə əhatə olunmayıbsa, bu Məcəllədə nəzərdə tutulmuş müvafiq normalar onlara tətbiq edilir" [2]. Dövlət qulluğu haqqında Qanunun 34-cü maddəsində isə təsbit ediləndir ki, "Bu Qanunda və ona uyğun qəbul edilmiş qanunvericilik aktlarında tənzimlənməyən dövlət qulluğu keçmə ilə bağlı digər məsələlər Azərbaycan Respublikasının əmək qanunvericiliyi ilə tənzimlənilir" [4]. Bu normalar dövlət qulluğu keçməni əmək münasibətlərinin tərkib hissəsi kimi xarakterizə edir, eyni zamanda əmək qanunvericiliyinin ümumi, dövlət qulluğu haqqında qanunvericiliyin isə xüsusi normalar sistemində malik olduğunun göstəricisidir. Deməli, xüsusi hüquqi status kimi əmək hüququnun predmetini təşkil edən və onun özəyi olan ictimai əmək münasibətlərinə girmiş hər bir subyektin əmək hüquqi statusu fərqlənə bilər. Dövlət qulluqçularının əmək hüquqi statusu bir tərəfdən ümumi statuslu işçi kateqoriyasından fərqlənir, digər tərəfdən isə dövlət qulluğunun növündən, dövlət orqanlarının və dövlət qulluqçularının təsnifatından asılı olaraq dəyişir.

Nəzərə almaq lazımdır ki, əmək hüquqi status əmək hüququna hüququn müstəqil sahəsi kimi aid edilən sahəvi statusdur. Bununla yanaşı, əmək hüquqi statusu sahəvi və müvafiq işçinin əlavə hüquq və vəzifələrə malik olması və yaxud müəyyən hüquq və vəzifələrdən məhrum edilməsi kimi xüsusiyyətləri əks etdirən xüsusi statusa bölünür. Dövlət qulluqçuları bu tip əlamətləri özündə ehtiva edən, konstitusion əmək hüququ statusuna malik işçi kateqoriyasıdır. Beləliklə, dövlət qulluqçuları ümumi konstitusion statusa və Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, əmək qanunvericiliyi, dövlət qulluğu haqqında qanunvericiliklə müəyyən edilmiş xüsusi əmək hüququ statusa, şəxsiyyət olaraq fərdi hüquqi statusa malikdirlər. N.Ş.Hüseynovanın fikrincə, dövlət qulluğuna qəbul olanadək ümumi vətəndaş statusuna malik olan şəxs dövlət qulluğuna daxil olduğu andan etibarən dövlət qulluqçusu statusu əldə edir. Bu statusla əlaqədar olaraq o, yeni hüquqlar, vəzifələr, səlahiyyətlər əldə etdiyi kimi, bir sıra məhdudiyyətlərlə üzləşir [8, 139].

Dövlət qulluğunun həyata keçirilməsi onun növündən asılı olmayaraq

dövlət qulluqçusunun müəyyən növ hüquqi münasibətlərə girməsini nəzərdə tutur. Bunlara aşağıdakıları aid etmək olar: 1) dövlət qulluqçusunun dövlətin konstitusion məqsədlərinin və funksiyalarının həyata keçirilməsi üzrə dövlətlə yaranan münasibətləri dedikdə, konstitusion hüquq münasibətləri başa düşülür; 2) dövlət qulluqçusunun öz peşəkar fəaliyyəti üzrə dövlət orqanı və ya dövlət orqanının rəhbəri ilə yaranan münasibətləri dedikdə, əmək hüquq münasibətləri anlaşılır; 3) dövlət qulluqçusunun dövlət hakimiyyəti və idarəetmə səlahiyyətlərinin (öz səlahiyyətləri daxilində müəyyən qanuni göstərişlərin və sərəncamların verilməsi, üçüncü şəxslər üçün icrası məcburi olan qərarların qəbulu, davranış qaydalarının müəyyən edilməsi və s.) icrası ilə bağlı üçüncü şəxslərlə - idarə, müəssisə və təşkilatlarla və ya vətəndaşlarla yaranan münasibətləri dedikdə, inzibati hüquq münasibətləri başa düşülür; 4) dövlət qulluqçusunun sosial hüquqi müdafiəsi ilə bağlı yaranan münasibətləri dedikdə isə sosial təminat hüquq münasibətləri anlaşılır.

Dövlət qulluğu vətəndaşın konstitusion əmək hüququnu həyata keçirmək üçün əməyə olan qabiliyyəti əsasında sərbəst surətdə özünə seçdiyi fəaliyyət növüdür. Nəzəriyyədə haqlı olaraq qeyd olunur ki, "dövlət qulluğu - dövlət idarələrində xidmətdir. Dövlət qulluğu vətəndaşların konstitusion əmək hüququnun realizasiya formasıdır. O, müəyyən qulluqçu kateqoriyası vasitəsilə həyata keçirilir və onlar üçün dövlət aparatında ödənc müqabilində iş başlıca peşədir" [16, 382].

Ümumilikdə dövlət qulluqçularının hüquqi statusu faktiki olaraq özündə aşağıdakı üç əsas elementi birləşdirir: 1) hüquq subyektivliyi; 2) subyektiv hüquq və vəzifələr; 3) subyektiv hüquqların təminatları. Qeyd edilən kateqoriyalar istənilən hüquq subyektivinin strukturunu daha dəqiq, konkret şəkildə göstərməyə imkan verir. Bu elementlər dövlət qulluqçularının konstitusion əmək hüququ statusunun da tərkib elementidir.

Dövlət qulluqçularının hüquqi statusu dövlət qulluğuna qəbul edilən vətəndaşla dövlət orqanının rəhbəri arasında yaranan çoxaspektli münasibətin xarakterini özündə ehtiva edir. Dövlət qulluqçularının hüquqi statusunu bu mövqedən də nəzərdən keçirmək zəruridir. Qanunvericiliklə müəyyən edilmiş şərtlərə cavab verən Azərbaycan Respublikasının hər bir vətəndaşı dövlət qulluğuna qəbul üzrə bərabər konstitusion hüquqa malikdirlər.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyada təsbit ediləndir ki: "Dövlət, irindən, etnik mənsubiyyətdən, dinindən, dilindən, cinsindən, mənşəyindən, əmlak vəziyyətindən, qulluq mövqeyindən, əqidəsindən, siyasi partiyalara, həmkarlar ittifaqlarına və digər ictimai birliklərə mənsubiyyətindən asılı olmayaraq, hər kəsin hüquq və azadlıqlarının bərabərliyinə təminat verir. İnsan və vətəndaş hüquqlarını və azadlıqlarını irqi, etnik, dini, dil, cinsi, mənşəyi, əqidə, siyasi və sosial mənsubiyyətə görə məhdudlaşdırmaq qadağandır" (maddə 25, üçüncü hissə), "Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları dövlət orqanlarında qulluq etmək imkanına malikdirlər" (maddə 55, 2-ci hissə), "Dövlət, dövlət qulluqçuları ilə birlikdə, dövlət qulluqçularının qanuna zidd hərəkətləri

və hərəkətsizliyi nəticəsində insan hüquq və azadlıqlarına dəymiş ziyana görə və onların təminatının pozulmasına görə mülki məsuliyyət daşıyır" (maddə 68, 4-cü hissə) [1]. Müqayisə üçün qeyd etmək olar ki, Rusiya Federasiyasının Konstitusiyasının 32-ci maddəsinin 4-cü hissəsində deyilir ki, "Rusiya Federasiyasının vətəndaşları dövlət qulluğuna bərabər buraxılış hüququna malikdir" [26].

O.B.Zaytseva dövlət qulluqçularının əmək hüquq subyektivliyini Rusiya Federasiyasının qanunvericiliyi əsasında təhlil edərək yazır ki, "Rusiya Federasiyasında "Rusiya Federasiyasının dövlət qulluğu sistemi haqqında" 25 aprel 2003-cü il tarixli 58 №-li Federal Qanunun, həmçinin "Rusiya Federasiyasının mülki dövlət qulluğu haqqında" 7 iyul 2004-cü il tarixli 79 №-li Federal Qanunun qəbul edilməsi eyni zamanda bərabər şəkildə həm ictimai-hüquqi, həm də fərdi-hüquqi xarakterə malik olan dövlət qulluğunda qulluq münasibətlərinin hüquqi təbiətinin mübahisəli problemlərini şərtləndirdi. İctimai-hüquqi və imperativ aspekt faktiki olaraq dövlət qulluqçularının əmək müqaviləsi əsasında əmək fəaliyyətini həyata keçirən digər işçilər kateqoriyasından ayırır, lakin eyni zamanda peşəkar (qulluq) fəaliyyəti əmək münasibətlərinin bütün əlamətlərinə malikdir və mülki dövlət qulluqçuları üçün əmək kitabçalarının açılmasını tələb edir, bütün konstitusion əmək hüquqlarını aid edir və nəticə kimi, fərdi hüquqi aspekt, həmçinin mülki dövlət qulluqçularının fəaliyyətində xüsusi əhəmiyyət kəsb edir [25, 481].

Fikrimizcə, dövlət qulluqçularının konstitusion əmək hüquq subyektivliyi dedikdə, qanunla müəyyən edilmiş qaydada dövlət qulluğuna qəbul, müvafiq hüquq və vəzifələri həyata keçirmək, hüquqi məsuliyyət daşımaq qabiliyyəti başa düşülür. Dövlət qulluqçularının konstitusion əmək hüquq subyektivliyinin tərkib elementlərini aşağıdakı meyarlar üzrə xarakterizə etmək olar:

1) vətəndaşlıq meyarı - Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlarının dövlət qulluqçusu statusu almaq hüququ vardır. Belə ki: 1) Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının dövlətin idarə olunmasında iştirak etmək hüququ vardır. Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları dövlət orqanlarında qulluq etmək imkanına malikdirlər. Dövlət orqanlarının vəzifəli şəxsləri Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları sırasından təyin edirlər. Əcnəbilər və vətəndaşlığı olmayan şəxslər dövlət qulluğuna qanunla müəyyənləşdirilmiş qaydada qəbul edilə bilərlər. 2) Azərbaycan Respublikasının seçkilərdə iştirak etmək hüququna malik olan hər bir vətəndaş qanunla müəyyən edilmiş qaydada Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatı seçilə bilər. 3) Azərbaycan Respublikasının ərazisində 10 ildən artıq daimi yaşayan, seçkilərdə iştirak etmək hüququna malik olan, o cümlədən ağır cinayətə görə məhkum olunmayan, başqa dövlətlər qarşısında öhdəliyi olmayan, ali təhsilli, ikili vətəndaşlığı olmayan Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı Azərbaycan Respublikasının Prezidenti seçilə bilər. 4) Azərbaycan Respublikasının vitse-prezidenti vəzifəsinə seçkilərdə iştirak etmək hüququna malik olan, ali təhsilli, başqa dövlətlər qarşısında öhdəliyi olmayan Azərbaycan Respublikası vətəndaşı təyin edilir. 5) Azərbay-

can Respublikasının Baş naziri, Baş nazirin müavini, nazir, digər mərkəzi icra hakimiyyəti orqanı rəhbəri vəzifəsinə seçkilərdə iştirak etmək hüququna malik olan, ali təhsilli, başqa dövlətlər qarşısında öhdəliyi olmayan Azərbaycan Respublikası vətəndaşı təyin edilir. 6) Seçkilərdə iştirak etmək hüququna malik olan, ali hüquq təhsilli və hüquqşünas ixtisası üzrə 5 ildən artıq işləyən Azərbaycan Respublikası vətəndaşları hakim ola bilərlər.

2) yaş meyarı - 16 yaşına çatmış vətəndaşların dövlət qulluğuna qəbul edilmək hüququ vardır. dövlət qulluqçusunun dövlət qulluğunda olmasının yaş həddi 65-dir.

3) təhsil meyarı - müvafiq vəzifənin tələblərinə uyğun peşə hazırlığına malik olmaq. Belə ki: 1) İnzibati vəzifə iddiasında olan şəxsin müvafiq ali təhsili olmalıdır. Həmin şəxsin başqa ali təhsili olduqda, o, ixtisasını dəyişdirib iddiasında olduğu inzibati vəzifənin profilini öyrənməlidir. 2) Yardımçı vəzifə iddiasında olan şəxsin tam orta təhsili olmalıdır. 3) ... ali təhsilli, ... Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı Azərbaycan Respublikasının Prezidenti seçilə bilər. 4) Azərbaycan Respublikasının vitse-prezidenti vəzifəsinə ... ali təhsilli, ... Azərbaycan Respublikası vətəndaşı təyin edilir. 5) Azərbaycan Respublikasının Baş naziri, Baş nazirin müavini, nazir, digər mərkəzi icra hakimiyyəti orqanı rəhbəri vəzifəsinə ... ali təhsilli, ... Azərbaycan Respublikası vətəndaşı təyin edilir. 6) ... ali hüquq təhsilli və hüquqşünas ixtisası üzrə 5 ildən artıq işləyən Azərbaycan Respublikası vətəndaşları hakim ola bilərlər.

4) dövlət qulluqçusunun hüquq subyektliliyinin mühüm şərtlərindən biri də onun səhhətinin psixofizioloji vəziyyətinin səviyyəsidir. Barəsində tibbi xarakterli məcburi tədbirlərin tətbiqinə dair məhkəmənin qanuni qüvvəyə minmiş qərarının olması dövlət qulluğuna qəbul hüququnu məhdudlaşdıran amillərdəndir. Bununla yanaşı qeyd etmək lazımdır ki, Dövlət qulluğu haqqında Qanunun 27.2-ci maddəsində dövlət qulluğuna qəbulu məhdudlaşdıran amillərin siyahısı verilmişdir. Həmin maddə ilə müəyyən edilmişdir ki, hər hansı şəxs dövlət qulluğuna aşağıdakı hallarda qəbul edilə bilməz: onun fəaliyyət qabiliyyətinə malik olmaması və ya məhdud fəaliyyət qabiliyyətinə malik olması məhkəmənin qərarı ilə təsdiq edilərsə; məhkumluğu ödənilməmiş və ya götürülməmişsə; bilavasitə tabeliyində və ya nəzarəti altında işləyəcəyi dövlət qulluqçusu ilə yaxın qohumluq və ya qudalıq (ər-arvadlar, onların valideynləri, qardaşları, bacıları, övladları) əlaqəsi olduqda; barəsində tibbi xarakterli məcburi tədbirlərin tətbiqinə dair məhkəmənin qanuni qüvvəyə minmiş qərarı olarsa; qanunvericiliklə müəyyən edilmiş başqa hallarda.

5) dövlət dili meyarı - Azərbaycan Respublikasının dövlət dilini bilmək dövlət qulluqçusu olmaq üçün zəruri tələblərdən biridir. Azərbaycan Respublikasının dövlət dilini sərbəst bilən vətəndaşlarının dövlət qulluğuna qəbul edilmək hüququ vardır. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 21-ci maddəsi ilə müəyyən edilmişdir ki, Azərbaycan Respublikasının dövlət dili Azərbaycan dilidir.

Nəticə etibarlı ilə qeyd etmək olar ki, dövlət qulluqçusu ümumi, xüsusi və

fərdi statusa malik hüquq subyektidir. Onların hüquqi vəziyyəti bütün vətəndaşların dövlət qulluğuna qəbul üzrə konstitusiya hüququnun həyata keçirilməsinə imkan verən xüsusi hüquqi statusa malik olduğunu özündə ehtiva edən xüsusi qanunvericiliklə müəyyən olunur. Dövlət qulluqçularının hüquqi statusu xüsusi qanunlarla konkretləşdirilən xüsusiyyətləri ilə seçilir, lakin bununla belə faktiki olaraq dövlət qulluqçuları əmək müqaviləsi əsasında işləyən işçi kimi konstitusiya əmək hüquqlarına malik xüsusi statuslu işçi kateqoriyasıdır.

Nəticə. Aparılmış elmi təhlillərin nəticəsi olaraq aşağıdakıları ifadə etmək olar. Dövlət qulluqçuları dövlətin konstitusiya məqsədlərini və funksiyalarını həyata keçirməklə ümumi konstitusiya və sahəvi hüquqi statusa malikdir. Sahəvi xüsusiyyət içərisində dövlət qulluqçularının əmək hüququ xüsusi ilə fərqlənir. Dövlət qulluğu dövlətin konstitusiya məqsədlərini və funksiyalarını özündə ehtiva edən peşəkar fəaliyyətin bir növü olaraq dövlət qulluqçularının əməyinin nəticəsində həyata keçirilir. Vətəndaşların peşəkar dövlət qulluğu fəaliyyətinin əsasını əmək hüquq, fəaliyyət və delikt qabiliyyəti təşkil edir.

Bir sıra normalar dövlət qulluğu keçməni əmək münasibətlərinin tərkib hissəsi kimi xarakterizə edir, eyni zamanda əmək qanunvericiliyinin ümumi, dövlət qulluğu haqqında qanunvericiliyin isə xüsusi normalar sisteminə malik olduğunu göstərir. Deməli, xüsusi hüquqi status kimi əmək hüququnun predmetini təşkil edən və onun özəyi olan ictimai əmək münasibətlərinə girmiş hər bir subyektin əmək hüquqi statusu fərqlənə bilər. Dövlət qulluqçularının əmək hüquqi statusu bir tərəfdən ümumi statuslu işçi kateqoriyasından fərqlənir, digər tərəfdən isə dövlət qulluğunun növündən, dövlət orqanlarının və dövlət qulluqçularının təsnifatından asılı olaraq dəyişir.

Əmək hüquqi status sahəvi və müvafiq işçinin əlavə hüquq və vəzifələrə malik olması və yaxud müəyyən hüquq və vəzifələrdən məhrum edilməsi kimi xüsusiyyətləri özündə ehtiva edən xüsusi statusa bölünür. Dövlət qulluqçuları bu tip əlamətləri özündə əks etdirən, konstitusiya əmək hüquqi statusa malikdir. Beləliklə, dövlət qulluqçuları ümumi konstitusiya statusu, Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, əmək qanunvericiliyi, dövlət qulluğu haqqında qanunvericiliklə müəyyən edilmiş xüsusi əmək hüquqi statusu, şəxsiyyət olaraq fərdi hüquqi statusa malikdir.

Dövlət qulluğu vətəndaşın konstitusiya əmək hüququnu həyata keçirmək üçün əməyə olan qabiliyyəti əsasında sərbəst surətdə özünə seçdiyi fəaliyyət növüdür. Fikrimizcə, dövlət qulluqçularının konstitusiya əmək hüquq subyektliliyi dedikdə, qanunla müəyyən edilmiş qaydada dövlət qulluğuna qəbul, müvafiq hüquq və vəzifələri həyata keçirmək, hüquqi məsuliyyət daşımaq qabiliyyəti başa düşülür. Dövlət qulluqçularının konstitusiya əmək hüquq subyektliliyinin tərkib elementlərini xarakterizə edən əsas meyarlara aşağıdakıları aid etmək olar: vətəndaşlıq; yaş; təhsil; psixofizioloji vəziyyət; dövlət dili və s.

Dövlət qulluqçularının hüquqi statusu vətəndaşların dövlət qulluğuna qəbul üzrə konstitusiya hüququnun həyata keçirilməsinə imkan verən, məxsusi hüquqi statusa malik olduğunu özündə ehtiva edən xüsusi qanunvericiliklə

müəyyən olunur. Buna görə də, dövlət qulluqçularının hüquqi statusu xüsusi qanunlarla konkretləşdirilən xüsusiyyətləri ilə fərqlənir. Faktiki olaraq dövlət qulluqçuları əmək müqaviləsi əsasında işləyən işçi kimi konstitusion əmək hüquqlarına malik xüsusi statuslu işçi kateqoriyası kimi çıxış edir.

Yuxarıda qeyd olunanlar belə qənaətə gəlməyə əsas verir ki, dövlət qulluqçuları konstitusion əmək hüquq subyektiyinə malikdir. Dövlət qulluqçuları peşəkar əmək fəaliyyətinin bir növü kimi dövlət qulluğunu seçməklə konstitusion əmək hüququnu realizə edir. Dövlətin konstitusion məqsədləri və funksiyaları dövlət qulluqçularının konstitusion əmək hüququnun realizəsi nəticəsində təmin edilir.

ƏDƏBİYYAT **Azərbaycan dilində:**

1. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası. Bakı: Hüquq Yayın Evi, 2016, 92 s.
2. Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsi. Bakı: Hüquq ədəbiyyatı, 2017, 304 s.
3. Abdullayev A.M., Nağıyev F.T. İnzibati hüquq. Dərslik. Bakı: Qanun, 2008, 800 s.
4. Dövlət qulluğu haqqında Azərbaycan Respublikasının 2000-ci il 21 iyul tarixli 926-IQ nömrəli Qanunu / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2001, №01, maddə 1
5. Əliyev Ə.İ. İnsan hüquqları. Dərslik. Bakı: Hüquq ədəbiyyatı, 2013, 506 s.
6. Əsgərov Z.A. Konstitusiya hüququ. Dərslik. Bakı: Bakı Universiteti, 2006, 698 s.
7. Əsgərli Y.S. Əmək hüququ elmində hüquqi status, hüquqi vəziyyət və əmək hüquq subyektiyi kateqoriyaları / Keçid dövründə Azərbaycan Respublikasında dövlət və hüquq quruculuğunun aktual problemləri. Elmi məqalələr məcmuəsi. 13-cü buraxılış. Bakı, 2005, s.129-135
8. Hüseynova N.Ş. Dövlət qulluğu və kadr siyasəti. Monoqrafiya. Bakı: Adiloğlu, 2013, 476 s.
9. Qasımov A.M. Əmək hüququ: Dərslik. Bakı: Letterpress, 2016, 840 s.
10. Qasımov A.M., Mustafayeva Ə.Ə. Əmək hüququnun subyekti kimi işçinin hüquqi statusu. Monoqrafiya. Bakı: Qanun, 2015, 200 s.
11. Quliyev A.İ. Hüquq ensiklopediyası. Bakı: Qanun, 2007, 1108 s.
12. Məlikova M.F. Dövlət və hüquq nəzəriyyəsi: Dərslik. Bakı: Maarif, 1988, 383 s.
13. Məmmədov O.C. Dövlət qulluğu peşəkar əmək fəaliyyətinin xüsusi növü kimi: hüquqi modeli // Polis Akademiyasının Elmi Xəbərləri. Elmi hüquq jurnalı, 2017, №1, s.128-141
14. Rzayev Ə.H. Dövlət qulluğunun hüquqi əsasları. Bakı: Elm, 2011, 480 s.
15. Süleymanov C.A. Azərbaycanın konstitusiya tarixində xalq hakimiyyətinin hüquqi tənzimi // Bakı Universitetinin Xəbərləri. Sosial-siyasi elmlər seriyası, 2014, №1, 21-31
16. Ümumi hüquq və dövlət nəzəriyyəsi. Dərslik / V.V.Lazarevin redaktorluğu ilə. Bakı: Qanun, 2007, 491 s.

Rus dilində:

17. Абдуллаев М.К. Ограничение прав и свобод человека в международном праве (проблемы теории и практики). Монография. Баку, Эльм и Техсил, 2015, 301 с.
18. Безуглов А.А., Солдатов С.А. Конституционное право России: Учебник: В 3 т. Т.1. М., Профобразование, 2001, 800 с.
19. Витрук Н.В. Правовой статус личности: содержание, виды и тенденции в развитии // В кн.: Проблемы правового статуса субъекта права. Калининград, 1976, с.16-17
20. Витрук Н.В. Правовой статус личности в СССР. М.: Юрид. лит., 1985, 176 с.
21. Гиндбург Л.Я. Социалистическое трудовое правоотношение. М.: Наука, 1977, 309 с.
22. Головистикова А.Н. Конституционное право России: Учебник. М.: Эксмо, 2006, 864 с.
23. Гусов К.Н. Толкунова В.Н. Трудовое право России: Учебник. М.: Проспект, 2006, 496 с.

24. Дмитриева И.К. Гарантия трудовых прав граждан Российской Федерации. Применение трудового законодательства / Гарантия реализации прав граждан в сфере труда и социального обеспечения. Практика применения трудового законодательства и законодательства о социальном обеспечении: Материалы международной научно-практической конференции / Под ред. акад. К.Н.Гусова. М.: Проспект, 2006, (680 с.), с.6-31
25. Зайцева О.Б. Трудовая правосубъектность гражданских государственных служащих // Lex Russica (Русский закон), 2007, № 3, с.480-497
26. Конституция Российской Федерации. М.: Юридическая литература, 2017, 64 с.
27. Марченко М.Н. Проблемы общей теории государства и права: Учебник. М.: Проспект, 2009, 768 с.
28. Пашков А.С., Хрусталева Б.Ф. Обязанность трудиться по советскому праву. М.: Юрид. лит., 1970, 197 с.
29. Права человека: Учебник / Отв. ред. Е.А.Лукашева. М., Норма-Инфра-М, 2001, 579 с.
30. Теория государства и права: Учебник / Отв. ред. В.Д.Перевалов. М.: Норма, 2007, 496 с.
31. Трудовое право: Учебник / Н.А.Бриллиантова, О.Н.Волкова, Н.Г.Гладков и др.; под ред. О.В.Смирнова, И.О.Снигиревой. М.: Проспект, 2013, 624 с.
32. Трудовое право России: Учебник / Под ред. С.П.Маврина, Е.Б.Хохлова. М.: Норма-Инфра, 2013, 608 с.
33. Халфина Р.О. Общее учение о правоотношении. М.: Юрид. лит., 1974, 351 с.
34. Шахрай С.М., Клишас А.А. Конституционное право Российской Федерации. М.: ОЛМА Медиа Групп, 2010, 656 с.
35. Ямпольская Ц.А. Общественная организация - право - личность // Советское государство и право. 1976, №3, с.15-22

КОНСТИТУЦИОННАЯ ТРУДОВАЯ ПРАВОСУБЪЕКТНОСТЬ ГОСУДАРСТВЕННЫХ СЛУЖАЩИХ: ОБЩЕТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ОТРАСЛЕВЫЕ ОСОБЕННОСТИ

О.Дж.МАМЕДОВ

РЕЗЮМЕ

В статье анализируются общетеоретические и отраслевые особенности конституционной трудовой правосубъектности государственных служащих. Конституционная трудовая правосубъектность государственных служащих характеризуется как основной составной элемент его правового статуса. В статье указывается, что: государственные служащие, осуществляя цели и функции государства, обладают общеинституциональным и отраслевым правовым статусом. Среди отраслевых особенностей особенно отличается трудовое право государственных служащих. Государственная служба, являясь одним из видов профессиональной деятельности, содержащая в себя конституционные цели и функции государства, осуществляется посредством труда государственных служащих. Основу профессиональной государственной служебной деятельности составляют трудовое право, дееспособность и деликтоспособность. Государственные служащие являются рабочей категорией с особым статусом, обладающая конституционным трудовым правом. В статье были выдвинуты положения о формировании современной научно-теоретической концепции, содержащей в себе конституционную трудовую правосубъектность государственных служащих.

Ключевые слова: государственная служба, государственный служащий, правовой статус, конституционное трудовое право, трудовая правосубъектность

CONSTITUTIONAL LABOUR LAW SUBJECTIVITY OF CIVIL SERVANTS: GENERAL THEORETICAL AND SECTORAL FEATURES

O.J. MAMMADOV

SUMMARY

The article analyzes general theoretical and sectoral features of constitutional labour law subjectivity of civil servants. Constitutional labour law subjectivity of civil servants is characterized as the main element of its legal status. The article states that civil servants have the general constitutional and sectoral legal status by implementing the constitutional purposes and functions of the state. Labour law of civil servants especially differs among sectoral features. Civil service is carried out as a result of labor of civil servants as a type of professional activity which includes the constitutional purposes and functions of the state. The basis of professional civil service activity of citizens consists of labour right, activity and delict ability. Civil servants are the category of workers with a special status that have constitutional labour rights. In the article are expressed the considerations on the formation of modern scientific and theoretical concept containing the constitutional labour law subjectivity of civil servants.

Key words: civil service, civil servant, legal status, constitutional labour right, labour law subjectivity